

Paweł Bezak

W stulecie bitwy pod Łowczówkiem : dwie publikacje pamiątkowe

---

Niepodległość i Pamięć 22/3 (51), 405-408

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W stulecie bitwy pod Łowczówkiem – dwie publikacje pamiątkowe

Na rok 2014 przypadała 100. rocznica wybuchu I wojny światowej. Wojny, w której udział wzięli także nasi rodacy, którym udało się wywalczyć tak upragnioną przez poprzednie pokolenia niepodległość i przywrócić Polskę na mapę polityczną świata. Tym samym rok 2014 stał się okazją do upamiętnienia w sposób szczególny czynu polskich formacji zbrojnych, które swój szlak rozpoczęły z początkiem sierpnia 1914 roku, wkraczając na rozkaz swego twórcy i organizatora – komendanta Józefa Piłsudskiego – na ziemię zaboru rosyjskiego.

Władze powiatu tarnowskiego i województwa małopolskiego postanowiły z tej okazji przypomnieć możliwie szerokiej grupie odbiorców o jednej z bitew na trwale wpisanej w dzieje polskiego oręża, jeszcze przed II wojną światową zapisanej na tablicach warszawskiego Grobu Nieznanego Żołnierza, obok innych miejsc chwały militarnej. W ramach realizacji przez Starostwo Powiatowe w Tarnowie programu obchodów 100. rocznicy bitwy pod Łowczówkiem, ukazały się dwie publikacje, kierowane do czytelników w różnym wieku i o zróżnicowanym poziomie wiedzy historycznej. Imponująco wy-

gląda lista instytucji, zaangażowanych we wzmiankowany projekt: jednostek samorządowych, instytucji muzealnych z całej Polski, największych specjalistycznych archiwów i bibliotek.

Prawdziwą gratką dla młodzieży i licznych amatorów tego gatunku jest komiks *Wigilia w okopach. 100. rocznica bitwy pod Łowczówkiem 1914–2014*, autorstwa Jacka Przybylskiego (rysunki) i Witolda Tkaczyka (scenariusz), wydany w 2000 egzemplarzy. Na niemal 30 stronach autorzy opowiedzieli zbeletryzowane dzieje bitwy, toczonej podczas Świąt Bożego Narodzenia przez świeżo sformowaną I Brygadę Legionów Polskich. Obok postaci *stricte* historycznych, jak komendant Józef Piłsudski, podpułkownik Kazimierz Sosnkowski czy major Edward Rydz-Śmigły, na kartach owego opracowania pojawiają się bohaterowie symbolizujący całe grupy: młodzież uciekającą z domów, by zasilić szeregi legionowe, działacze niepodległościowych, wreszcie Polaków – poddanych carskich, zmuszonych walczyć w obcych mundurach przeciw swym rodakom z drugiej strony frontu. Uzupełnieniem przedstawionej przy pomocy ilustracji opowieści

o starciu sprzed wieku, są teksty historyczne autorstwa Tomasza Nowaka oraz niżej podpisanego, traktujące o wyposażeniu I Brygady oraz przybliżające tło historyczne i przebieg starcia. Zamieszczona na końcu komiksu mapa pomaga zrozumieć znaczenie militarne prowadzonych tam walk. Nie bez znaczenia pozostaje także rozbudowana oprawa fotograficzna, obejmująca zarówno zdjęcia archiwalne, pochodzące sprzed wieku, jak też wykonane w listopadzie ubiegłego roku, podczas rekonstrukcji bitwy pod Łowczówkiem.

Druga z omawianych przy tej okazji pozycji to książka *Łowczówek 1914. Bitwa Legionów Polskich na drodze do niepodległości. Historia, tradycja, pamięć*. Publikacja pod redakcją doktora habilitowanego Edmunda Juśko, profesora KUL i magistra Macieja Małocięcia obejmuje dwie grupy tekstów, poświęconych aspektom historycznym oraz upamiętnieniu tytułowego starcia. Obok nich znalazły się materiały źródłowe dotyczące bitwy oraz aneksy z nazwiskami jej bohaterów. Całość okraszono dobrze dobranymi i wykonanymi z dużą znajomością rzeczy akwarelami autorstwa Beaty Olszewskiej. Doktor Jacek Magdoń ze Związku Strzeleckiego „Strzelec” Józefa Piłsudskiego w Rzeszowie napisał o ge-

nezie, strukturze i funkcjonowaniu I Brygady Legionów Polskich, od utworzenia Związku Walki Czynnej, aż po działania jej żołnierzy w ramach Polskiej Organizacji Wojskowej w listopadzie 1918 roku. Zamieszczony tam mój tekst przybliża – podobnie jak w omówionym wyżej komiksie – sprawy barwy i broni I Brygady, zarówno z okresu pierwszych walk, jak i z czasu prac nad ujednoczeniem umundurowania legionowego. Magister Waław Szczepanik z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie napisał o bitwie pod Łowczówkiem w opracowaniach austriackich, korzystając z archiwaliów dotyczących armii cesarsko-królewskiej. Omówił przy tym dokładnie zespół materiałów ze zbiorów austriackiego Archiwum Państwowego, traktujących o polskim wkładzie w walki toczone nad Dunajcem i Białą w drugiej połowie grudnia 1914 roku. Pracownicy Centralnego Archiwum Wojskowego – magister Wioletta Anna Mioduszevska i magister Agnieszka Orzechowska w niezwykle interesujący i kompetentny sposób opisały zagadnienie bitwy pod Łowczówkiem w świetle archiwaliów zgromadzonych w reprezentowanej przez nie placówce. Magister Krystyna Koza i magister Jerzy Kunikowski z Ośrodka Informacji Naukowej Centralnej

Biblioteki Wojskowej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego opublikowali w omawianej pracy artykuł, traktujący o żołnierskiej Wigilii pod Łowczówkiem. Przytoczyli w nim nader ciekawe fragmenty pamiętników legionistów – świadków i uczestników owych pierwszych, wojennych Świąt, spędzanych w okopach, na niemal nieustannej walce z wytrwale atakującym nieprzyjacielem. Pierwszy rozdział, poświęcony zagadnieniom historycznym, zamyka obszerny artykuł pułkownika Zbigniewa Radonia, doskonale przybliżający czytelnikom rozmaite zagadnienia dotyczące jednostek kawalerii Legionów Polskich w latach 1914–1918.

Kolejny z rozdziałów, zatytułowany *Pamięć o Łowczówku*, zawiera trzy artykuły poświęcone tej tematyce. Magister Agnieszka Partridge w tekście *Miejsce pamięci* przybliży historię Cmentarza Legionistów, położonego na wzgórzu Kopaliny nad wsią, pisze o obchodach, organizowanych tam w latach międzywojennych oraz powojennych losach legionowej nekropolii. Doktor Paweł Juško, w artykule poświęconym cmentarzom Wielkiej Wojny jako dziedzictwu historycznemu powiatu tarnowskiego, omawia działania przeprowadzona na rzecz ich odnawiania i ochrony. Magister Józef Kozioł, w krótkim

podrozdziale *Łowczówek – ocalenie pamięci*, nadmienia o istotnej roli turystyki w utrwalaniu tradycji jednej z najważniejszych bitew legionowych na ziemiach Rzeczypospolitej.

W źródłach, opracowanych przez wzmiankowaną już parę pracownic CAW, zaprezentowano wybór dziesięciu dokumentów, pochodzących z zasobu Centralnego Archiwum Wojskowego, starannie wyselekcjonowanych z kilku pokrewnych tematycznie zespołów akt z lat 1914–1938. Dotychczas niepublikowane materiały wnoszą wiele interesujących i niezwykle dokładnych informacji o przebiegu samej batalii oraz poczynionych do niej przygotowaniach.

Publikację *Łowczówek 1914* zamykają trzy aneksy: spis legionistów odznaczonych Orderem Wojennym Virtuti Militari za bitwę pod Łowczówkiem, obejmujący 13 nazwisk; lista nazwisk 90 Polaków – kawalerów Krzyża Niepodległości, poległych, zmarłych z ran i zaginionych w tym boju; fragment dziennika działań bojowych 132. Benderskiego pułku piechoty, walczącego w rejonie Łowczówka przez niemal dwa miesiące.

Wszystkich miłośników historii I wojny światowej i pasjonatów dziejów oręża polskiego zdecydowanie zachęcam do sięgnięcia

po obie, pokrótce omówione wyżej pozycje. Sądzę też, że pozostałe bitwy, toczone przez Legiony Polskie, jak też szeroko pojmowane dzieje tej formacji – zwłaszcza teraz, w stulecie prowadzonych przez nią działań – powinny doczekać się podobnych opracowań, kierowanych do możliwie najszerzego grona odbiorców.

Paweł Bezak

Przybylski Jacek, Tkaczyk Witold, *Wigilia w okopach. 100. rocznica bitwy pod Łowczówkiem 1914-2014*. Wydanie I. Poznań: Zin Zin Press, 2014, ss. 48.

Łowczówek 1914. Bitwa Legionów Polskich na drodze do niepodległości. Historia – tradycja – pamięć. Pod red. **Edmunda Juśko i Macieja Małocięcia**, Warszawa–Tarnów: Historyczna – Starostwo Powiatowe w Tarnowie, 2014, ss. 248.

2050 haseł o walczącej Warszawie

Warszawa lat okupacji doczekała się już ogromnej literatury przedmiotu. Sama bibliografia dotycząca Powstania Warszawskiego liczy tysiące pozycji i tak naprawdę nikt nie sporządził do tej pory całościowego jej wykazu. Jak pisze redaktor naukowy omawianego tutaj leksykonu *Warszawa walczy 1939–1945*, prof. dr hab. Krzysztof Komorowski, Warszawa przyciągała i przyciąga uwagę badaczy ze względu na wyjątkową rolę, jaką miasto to odegrało w czasie wojny. Było ono największym centrum konspiracji w Europie, siedzibą władz Polskiego Państwa Podziemnego, miejscem walk, zarówno w czasie oblężenia w 1939 roku, jak i podczas krwawej hekatombi Powstania Warszawskiego. Tragedia miasta i jego mieszkańców stała się także

tematem licznych dzieł literackich i filmowych. Pamięć o walczącej Warszawie nie ginie nawet po 70 latach od zakończenia wojny, o czym świadczą coroczne obchody rocznicy wybuchu powstania.

Można więc spytać – czy opracowanie jeszcze jednej publikacji o Warszawie lat wojny ma sens, skoro mamy na ten temat tak obfitą literaturę, by wymienić choćby *Wielką Ilustrowaną Encyklopedię Powstania Warszawskiego*? Prof. Krzysztof Komorowski przekonuje nas, że tak, gdyż nie było do tej pory całościowego, encyklopedycznego ujęcia problemu, nie mamy nawet solidnej, całościowej monografii przedstawiającej dzieje miasta w latach 1939–1945.

W opracowaniu haseł do omawianego leksykonu brało udział